

Шевчук Кристина Дмитрівна
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ЕКСКУРСІЙ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Екологічна освіта – один із найважливіших напрямів у сучасному освітньому процесі. Формування у дітей відповідального ставлення до природи – складний та тривалий процес. Його результатом має бути не тільки оволодіння певними знаннями та вміннями, а й розвиток емоційної сфери, вміння та бажання активно захищати, покращувати, примножувати природне середовище.

Початкова школа – це одна з перших ланок, де закладаються основи екологічної культури. Велику спадщину у галузі виховання дітей довіллям залишив нам видатний педагог В.А. Сухомлинський. На його думку, природа лежить в основі дитячого мислення, почуттів та творчості. Ставлення дітей і підлітків до об'єктів природи педагог тісно пов'язував з тим, що природа – це «край, земля, яка нас виростила і годує, земля, перетворена нашою працею» [1, с.115]. Щоб дитина навчилася розуміти природу, відчувати її красу, берегти її багатство, потрібно прищепити це з раннього дитинства. Щоб виховати всі ці почуття у діях, необхідно використовувати різні методи та форми роботи у цьому напрямі.

Одна з провідних форм екологічної освіти дітей молодшого шкільного віку – екскурсії. Екскурсії необхідні у всіх випадках, коли предмет чи явище повинні бути розглянуті в безпосередніх умовах їх розвитку. Сюди відносяться, наприклад, вивчення дерев, чагарників, трав лісу, птахів, що зимують, весняних ранньоквітучих рослин і т.д. Екскурсії необхідні також для того, щоб простежити сезонні зміни у природі.

Відповідно до інновацій Нової української школи, передбачається формування та розвиток екологічної грамотності особистості, вміння застосовувати її у пізнавальній, комунікативній, соціальній практиці та особистісній орієнтації; формування основ екологічної культури, розвиток досвіду екологічно орієнтованої рефлексивно-оцінної та практичної діяльності у життєвих ситуаціях; підготовку випускника, який усвідомлено виконує правила здорового та екологічно доцільного способу життя, безпечного для людини та навколишнього середовища. Сьогодні наголошується на необхідності посилення екологічної грамотності у навчанні навколишнього світу. Зміст початкової освіти має значні можливості у плані формування в учнів міцних усвідомлених знань у сфері раціонального природокористування, що, своєю чергою, вимагає засвоєння учнями елементів екологічних знань вже у молодшому шкільному віці у початковій школі [2].

При розробці змісту екскурсій екологічного характеру необхідно, щоб центром їх були взаємини людей, їхнє гуманне, дбайливе ставлення до природного середовища. У зміст організації і проведення екскурсій необхідно включати знання моральних норм і правил поведінки людини у природі через вирішення проблем, які у процесі уроку неспроможні розглядатися досить глибоко і всебічно. Система природничих екскурсій будується з урахуванням специфічних цілей кожного етапу навчання.

Так, для дітей молодшого шкільного віку основна значення екскурсії полягає в оволодінні конкретними знаннями та правилами поведінки у природному середовищі, чому сприяє виконання школярами ролей (педагогічне моделювання, сюжетні ігри) рослин, тварин та інших мешканців місцевих природних спільнот, людей, які використовують та охороняють природу.

Експедиції – один з основних видів занять та особлива форма організації роботи з ознайомлення дітей з природою. Перевага екскурсій у тому, що вони дозволяють у природній обстановці познайомити дітей з об'єктами та явищами природи. На екскурсіях діти знайомляться з рослинами, тваринами та водночас умовами їх проживання, а це сприяє утворенню первинних уявлень про взаємозв'язки в природі, виховання у дітей наукового світогляду. Експедиції сприяють розвитку спостережливості, виникненню інтересу до природного оточення.

Основна дидактична мета екскурсій – формування нових знань головним чином шляхом безпосередніх спостережень за природними, соціальними, виробничими об'єктами та явищами.

Експедиції у природу представляють метод конкретного вивчення природи, тобто вивчення справжніх об'єктів та явищ природи, а не оповідань чи книг про неї. Тут відкриваються широкі можливості для організації творчої роботи учнів, ініціативи та спостережливості. На екскурсіях у молодших школярів формуються навички самостійної роботи. Планомірне проведення екскурсій розвиває в учнів навички вивчення свого краю, а значить реалізовує краєзнавчий принцип навчання [3, с.85].

Екскурсія в природу – складна у методичному та організаційному відношенні форма занять із учнями, що вимагає ретельної підготовки вчителя та учнів. Вона є такою формою організації навчально-виховного процесу, яка дозволяє проводити спостереження, безпосередньо вивчати різні предмети, явища та процеси у природних чи штучно створених умовах, тим самим розвиваючи пізнавальну активність молодшого школяра.

На екскурсіях вчитель початкових класів повинен проводити роботу з уточнення та розширення природничих понять, формування наукового

світогляду, розвитку логічного мислення, виховання естетичних почуттів, оволодіння уміннями і навичками спостережень у природі.

При ознайомленні дітей із навколишнім світом вирішуються у єдності три виховні завдання: формування уявлень про природу, розвиток емоційно-позитивного ставлення до неї та виховання моральної поведінки у природі.

Для залучення учнів до природи проводяться екскурсії, які дозволяють їм побачити всі явища та процеси, що відбуваються у навколишньому середовищі, в природних умовах, а також сприяють усвідомлено-правильному ставленню до природного оточення. Важливе значення у такому пізнанні світу молодшими школярами має вміння та здатність вчителя організувати та провести екскурсію, а також дотримання ним усіх методичних вимог під час її проведення та підготовки, щоб екскурсія для дітей була цікавою та пізнавальною та дидактично корисною.

Список літератури:

1. Дзекунов А. М. Навчальна екскурсія в системі шкільної та позашкільної освіти. //Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2014, № 8 (42).С.114-125.
2. Захмарна К. П. Формування в учнів відповідального відношення до природи // Початкова школа. 2005. № 3. С. 10–13
3. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика : [навч. посіб.] К.: Заповіт, 1996. 352 с.